

Avgifter för forskningsinfrastruktur och kriterier för tillgänglighet till forsknings- infrastruktur

**– en vägledning för statliga universitet och
högskolor**

SESAM

Vägledningens innehåll och syfte

I denna vägledning behandlas frågor om förordningen (2022:1378) om avgifter för forskningsinfrastruktur som trädde i kraft den 1 oktober 2022. Förordningen innehåller bestämmelser om uttag av avgifter för användning av forskningsinfrastruktur som tillhandahålls av universitet och högskolor med staten som huvudman.

Vägledningen är framtagen inom ett projekt som är finansierat av Verket för innovationssystem – Vinnova – med syfte att tillgängliggöra labbinfrastrukturer vid lärosäten och forskningsinstitut. Projektet benämns Svensk samverkan för tillgång till labbinfrastruktur (SESAM).

Syftet med vägledningen är att ge statliga universitet och högskolor ett stöd i hanteringen av frågor om uttag av avgifter för forskningsinfrastruktur och i ett arbete med att fastställa och dokumentera kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur enligt regleringen i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur.

I vägledningen redovisas

- förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur (kapitel 1),
- förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur med kommentarer i anslutning till varje paragraf (kapitel 2),
- vissa bestämmelser i avgiftsförordningen (1992:191) samt hur förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur förhåller sig till avgiftsförordningen och uttag av avgifter för uppdragsforskning (kapitel 3), och
- vad som närmare bör framgå av kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur och ett exempel på hur ett beslut om fastställande av kriterier kan utformas (kapitel 4).

Den läsare som omgående vill ta del av en redovisning om kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur kan gå direkt till kapitel 4 som inleds med en kort presentation av förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur. Det har också tagits fram en särskild handledning om kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur enligt förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur som är anpassad utifrån ett användarperspektiv och som bygger på denna vägledning.

Närmare om frågor om avgifters storlek eller prissättning för forskningsinfrastruktur och laboratorieinfrastrukturer i allmänhet behandlas av en annan arbetsgrupp inom SESAM och kommer att redovisas särskilt. Frågor om detta tar inte bara sikte på sådana avgifter som statliga universitet och högskolor får ta ut utan avser också avgifter som tas ut av forskningsinstitut.

Innehållsförteckning

1	Förordningen (2022:1378) om avgifter för forskningsinfrastruktur	4
2	Kommentarer till förordningen (2022:1378) om avgifter för forskningsinfrastruktur	5
2.1	Det övergripande syftet med förordningen och rapport från Ekonomistyrningsverket.....	5
2.2	Kommentarer i anslutning till varje paragraf	5
2.2.1	Inledande bestämmelse	5
2.2.2	Rätten att ta ut avgifter för forskningsinfrastruktur	8
2.2.3	Avgifternas storlek.....	13
2.2.4	Rätten att disponera avgiftsinkomster.....	14
2.2.5	Avslutande bestämmelse.....	16
2.2.6	Inga ytterligare föreskrifter	16
3	Avgiftsförordningen (1992:191) samt gränsdragningsfrågor mellan förordningen (2022:1378) om avgifter för forskningsinfrastruktur, avgiftsförordningen och uttag av avgifter för uppdragsforskning enligt regleringsbrev	17
3.1	Avgiftsförordningen (1992:191)	17
3.2	En jämförelse mellan de särskilda bemyndigandena i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur och det generella bemyndigandet i avgiftsförordningen.....	20
3.3	Hur förhåller sig förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur till avgiftsförordningen?	21
3.4	Ett särskilt bemyndigande att ta ut avgifter för uppdragsforskning med krav på full kostnadstäckning och hur bemyndigandet förhåller sig till förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur	23
4	Kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur	25
4.1	Kort redovisning av förordningen (2022:1378) om avgifter för forskningsinfrastruktur	25
4.2	Fastställda och dokumenterade kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur	26
4.2.1	Vad avses med kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur? ..	26
4.2.2	Ansvar för lärosäten att fastställa och dokumentera kriterier	27
4.2.3	Närmare om kriterier för forskningsinfrastruktur	27
4.3	Exempel på kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur	32

1 Förordningen (2022:1378) om avgifter för forskningsinfrastruktur

Inledande bestämmelse

1 § Denna förordning innehåller bestämmelser om uttag av avgifter för användning av forskningsinfrastruktur som tillhandahålls av universitet och högskolor med staten som huvudman.

Vid tillämpning av denna förordning gäller den definition av forskningsinfrastruktur som framgår av artikel 2.91 i kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 av den 17 juni 2014 genom vilken vissa kategorier av stöd förklaras förenliga med den inre marknaden enligt artiklarna 107 och 108 i fördraget.

Denna förordning är meddelad med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen.

Rätten att ta ut avgifter för forskningsinfrastruktur

2 § Enligt 4 kap. 3 § lagen (2022:818) om den offentliga sektorns tillgängliggörande av data ska forskningsdata tillgängliggöras avgiftsfritt. Universitet och högskolor får i övrigt ta ut avgifter för att tillhandahålla forskningsinfrastruktur för externa användare om

- forskningsinfrastrukturen står helt eller delvis under lärosätets kontroll,
- det finns av lärosätet fastställda och dokumenterade kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastrukturen, och
- forskningsinfrastrukturen tillhandahålls inom ramen för lärosätets uppgifter.

Avgifternas storlek

3 § Universitet och högskolor får besluta om avgifters storlek.

Avgifternas storlek ska bestämmas så att de täcker upp till verksamhetens kostnader (upp till full kostnadstäckning).

Om det är nödvändigt för att undvika att konkurrensen på marknaden snedvrids, ska avgifternas storlek bestämmas utifrån marknadsmässiga grunder.

Rätten att disponera avgiftsinkomster

4 § Universitet och högskolor får disponera avgiftsinkomster upp till full kostnadstäckning.

De avgiftsinkomster som överstiger full kostnadstäckning ska redovisas mot inkomstitel.

Avslutande bestämmelse

5 § Universitets och högskolors beslut enligt denna förordning får inte överklagas.

Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 2022.

2 Kommentarer till förordningen (2022:1378) om avgifter för forskningsinfrastruktur

2.1 Det övergripande syftet med förordningen och rapport från Ekonomistyrningsverket

Det övergripande syftet med förordningen (2022:1378) om avgifter för forskningsinfrastruktur, nedan också benämnd förordningen, är att öka tillgängligheten till och användandet av forskningsinfrastruktur. I detta ligger att statliga universitet och högskolor ges bättre förutsättningar att tillgängliggöra forskningsinfrastruktur för företag, organisationer och andra myndigheter för att forskningsinfrastrukturer ska göra maximal nytta i samhället.¹

Vidare bygger förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur på de förslag som lämnades i Ekonomistyrningsverkets rapport Uttag av avgifter för forskningsinfrastruktur (ESV 2020:13), nedan benämnd ESV:s rapport.² Rapporten togs fram med anledning av ett uppdrag från regeringen.³

Länkar

Förordningen (2022:1378) om avgifter för forskningsinfrastruktur

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-20221378-om-avgifter-for_sfs-2022-1378

Ekonomistyrningsverkets rapport Uttag av avgifter för forskningsinfrastruktur (ESV 2020:13)

<https://www.esv.se/contentassets/91c7f2b2dbe646a4ba1dc6f35f813d8f/esv-2020-13-uttag-av-avgifter-for-forskningsinfrastruktur.pdf>

2.2 Kommentarer i anslutning till varje paragraf

I detta avsnitt återges varje paragraf i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur och i anslutning till varje paragraf lämnas kommentarer. I kommentarerna behandlas också vissa angränsande frågor. Rubrikerna till avsnitten 2.2.1–2.2.5 motsvarar de rubriker som anges i förordningen.

2.2.1 Inledande bestämmelse

1 § Denna förordning innehåller bestämmelser om uttag av avgifter för användning av forskningsinfrastruktur som tillhandahålls av universitet och högskolor med staten som huvudman.

Vid tillämpning av denna förordning gäller den definition av forskningsinfrastruktur som framgår av artikel 2.91 i kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 av den 17 juni 2014 genom vilken vissa kategorier av stöd förklaras förenliga med den inre marknaden enligt artiklarna 107 och 108 i fördraget.

¹ Prop. 2016/17:50 s. 129 och pressmeddelande från Utbildningsdepartementet den 18 augusti 2022 – se <https://news.cision.com/se/utbildningsdepartementet/r/nytt-regelverk-om-avgifter-for-forskningsinfrastruktur,c3616088>.

² Enligt pressmeddelandet som är nämnt i noten ovan är förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur ”utformad i enlighet med ESV:s förslag”.

³ Regeringsbeslut 2019-05-16 (U2019/1905/UH).

Denna förordning är meddelad med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen.

Innehållet

I paragrafens första stycke anges det huvudsakliga innehållet i förordningen.

Uttag av avgifter avser avgifter för att tillhandahålla forskningsinfrastruktur för externa användare. Det framgår av 2 § förordningen och redovisas närmare i avsnitt 2.2.2.

Statliga universitet och högskolor

Av första stycket framgår att förordningen gäller universitet och högskolor med staten som huvudman. Det måste avse sådana statliga universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen (1992:1434).

I bilaga 1 till högskoleförordningen (1993:100) anges de universitet och högskolor som staten är huvudman för samt deras benämning.

När det talas om universitet och högskolor eller lärosäten i det följande avses universitet och högskolor som har staten som huvudman.

Forskningsinfrastruktur

I andra stycket definieras vad som avses med forskningsinfrastruktur genom att en hänvisning görs till den definition som framgår av artikel 2.91 i kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 av den 17 juni 2014 genom vilken vissa kategorier av stöd förklaras förenliga med den inre marknaden enligt artiklarna 107 och 108 i fördraget, nedan kallad kommissionens förordning. Vid tillämpning av förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur gäller alltså den definition som framgår av kommissionens förordning.

Definitionen av forskningsinfrastruktur i artikel 2.91 i kommissionens förordning har följande lydelse:

forskningsinfrastruktur: anläggningar, resurser och därmed sammanhängande tjänster som forskarsamhället använder för att genomföra forskning inom sina respektive områden; denna definition omfattar vetenskaplig utrustning och forskningsmaterial, kunskapsbaserade resurser såsom samlingar, arkiv eller strukturerad vetenskaplig information, informations- och kommunikationsteknikbaserade infrastrukturer såsom Grid, databehandling, program och kommunikationer samt alla andra unika medel som är nödvändiga för att bedriva forskning. Dessa infrastrukturer kan finnas på en enda plats eller vara utspridda (dvs. utgör ett organiserat resursnät) i enlighet med artikel 2 a i rådets förordning (EG) nr 723/2009 av den 25 juni 2009 om gemenskapens rättsliga ram för ett konsortium för europeisk forskningsinfrastruktur (Eric-konsortium).⁴

Som framgår av definitionen avses med forskningsinfrastruktur anläggningar, resurser och därmed sammanhängande tjänster som forskarsamhället använder för att genomföra forskning inom sina respektive områden, och därefter anges i definitionen vad den omfattar.

Definitionen bedöms omfatta alla slags resurser som används för forskning och utesluter inte någon forskningsinfrastruktur.⁵ Den omfattar inte heller bara användare vid lärosäten. Vidare omfattas alla delar av ett tillgängliggörande av forskningsinfrastruktur och inkluderar personal och dess kompetens

⁴ I artikel 2 a i rådets förordning om Eric-konsortium definieras vad som enligt den förordningen avses med forskningsinfrastruktur och det anges i artikeln att sådana forskningsinfrastrukturer kan vara lokaliserade på en enda plats eller organiserade i ett nät ("spridda").

⁵ ESV 2020:13 s. 41.

samt kringmaterial som behövs för att använda forskningsinfrastrukturen. Definitionen innehåller inte heller några avgränsningar i fråga om forskningsinfrastrukturens storlek, organisation eller finansiering.⁶ Definitionen gäller alltså oavsett om det handlar om det som kan benämnas som internationell forskningsinfrastruktur, nationell forskningsinfrastruktur eller lokal forskningsinfrastruktur vars definitioner kan skilja sig åt.

Av definitionen i kommissionens förordning framgår också att forskningsinfrastrukturer kan finnas på en enda plats eller vara utspridda. Ett exempel på när forskningsinfrastruktur är belägen på en enda plats är forskningsinfrastruktur som tillhandahålls av den nationella forskningsanläggningen i elektronacceleratorlaboratoriet (MAX IV-laboratoriet) i Lund. Ett exempel på forskningsinfrastrukturer som är geografiskt utspridda och där olika lärosäten kan vara värdar för forskningsinfrastrukturerna eller del av en forskningsinfrastruktur – som också benämns distribuerad forskningsinfrastruktur – är forskningsinfrastruktur som tillhandahålls inom Nationellt centrum för livsvetenskaplig forskning (SciLifeLab).⁷

I begreppet forskning i definitionen av forskningsinfrastruktur måste anses ingå både grundforskning och tillämpad forskning samt utvecklingsarbete. Det måste också anses inkludera det som i 1 kap. 2 § första stycket högskolagen anges som konstnärlig forskning. När det gäller tillämpad forskning måste såväl industriell forskning som experimentell utveckling eller en kombination av dessa anses ingå.

För att få ta ut avgifter för sådan forskningsinfrastruktur som definieras i kommissionens förordning krävs det också att vissa krav eller förutsättningar är uppfyllda som regleras i 2 § förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur. Genom de ställda kraven eller förutsättningarna snävas definitionen av forskningsinfrastruktur in och innebär också att avgränsningar görs i förhållande till andra bemyndiganden och verksamheter, se särskilt frågor om uppdragsforskning i avsnitt 3.4.⁸ Avgifter får inte heller tas ut för forskningsdata som ska tillgängliggöras avgiftsfritt enligt lagen (2022:818) om den offentliga sektorns tillgängliggörande av data. Mer om detta och de krav eller förutsättningar som gäller för att få ta ut avgifter redovisas i avsnitt 2.2.2.

Regeringens restkompetens

Upplysningen i paragrafens tredje stycke om att förordningen är meddelad med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen innebär att förordningen är meddelad med stöd av regeringens restkompetens. Det avser bland annat föreskrifter som inte enligt grundlag ska meddelas av riksdagen.

Länk

Kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 av den 17 juni 2014 genom vilken vissa kategorier av stöd förklaras förenliga med den inre marknaden enligt artiklarna 107 och 108 i fördraget <https://eur-lex.europa.eu/l-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0651>

⁶ ESV 2020:13 s. 12.

⁷ ESV 2020:13 s. 13. Se också förordningen (1994:946) om den nationella forskningsanläggningen i elektronacceleratorlaboratoriet (MAX IV-laboratoriet) i Lund och förordningen (2013:118) om Nationellt centrum för livsvetenskaplig forskning.

⁸ ESV 2020:13 s. 41 och 42.

2.2.2 Rätten att ta ut avgifter för forskningsinfrastruktur

2 § Enligt 4 kap. 3 § lagen (2022:818) om den offentliga sektorns tillgängliggörande av data ska forskningsdata tillgängliggöras avgiftsfritt. Universitet och högskolor får i övrigt ta ut avgifter för att tillhandahålla forskningsinfrastruktur för externa användare om

- forskningsinfrastrukturen står helt eller delvis under lärosätets kontroll,
- det finns av lärosätet fastställda och dokumenterade kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastrukturen, och
- forskningsinfrastrukturen tillhandahålls inom ramen för lärosätets uppgifter.

Forskningsdata ska tillgängliggöras avgiftsfritt

Paragrafens första mening innehåller en upplysningsbestämmelse om att forskningsdata ska tillgängliggöras avgiftsfritt enligt 4 kap. 3 § lagen om den offentliga sektorns tillgängliggörande av data. Vad som avses med forskningsdata enligt lagen behandlas närmare nedan i detta avsnitt.

Ett särskilt bemyndigande att ta ut avgifter för att tillhandahålla forskningsinfrastruktur för externa användare

Av paragrafens andra mening framgår att universitet och högskolor i övrigt får ta ut avgifter för att tillhandahålla forskningsinfrastruktur för externa användare och innebär att ett särskilt bemyndigande ges till lärosäten om uttag av avgifter för forskningsinfrastruktur.

Det handlar om avgifter för sådan forskningsinfrastruktur som definieras i kommissionens förordning och som inte avser forskningsdata som ska tillgängliggöras avgiftsfritt enligt vad som har anförts ovan. Därutöver gäller att vissa krav eller förutsättningar måste vara uppfyllda för att få ta ut avgifter för forskningsinfrastruktur enligt förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur som behandlas nedan.

Med externa användare avses användare som inte hör till det lärosäte som tar ut avgifterna.⁹ Det kan alltså handla om användare vid andra lärosäten, inklusive enskilda utbildningsanordnare, andra myndigheter, företag eller organisationer.

Det som anges om att avgifter *får* tas ut innebär att det finns en rätt eller möjlighet för lärosäten att ta ut avgifter men innebär ingen skyldighet. Ett avstående från att ta ut avgifter får dock inte innebära att konkurrensen på marknaden snedvrids, se vidare avsnitt 2.2.3.

Att ett bemyndigande krävs för att en myndighet ska kunna få ta ut avgifter framgår av 3 § avgiftsförordningen (1992:191). I den paragrafen anges att en myndighet får ta ut avgifter för varor och tjänster som den tillhandahåller bara om det följer av en lag eller förordning eller av ett särskilt beslut av regeringen. Ett bemyndigande att ta ut avgifter kan vara antingen särskilt eller generellt. Ett särskilt bemyndigande riktar sig till en eller flera myndigheter. När en skyldighet finns att ta ut avgifter regleras detta genom att det föreskrivs att en avgift *ska* tas ut, se också avsnitt 3.1.

Vidare innehåller 4 § avgiftsförordningen ett generellt bemyndigande för myndigheter under regeringen att ta ut avgifter för vissa angivna varor och tjänster.¹⁰ Ett särskilt bemyndigande för universitet och högskolor att ta ut avgifter för uppdragsforskning finns också i regleringsbrev. Mer om detta och hur dessa bemyndiganden förhåller sig till bemyndigandet om uttag av avgifter enligt förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur behandlas i kapitel 3.

⁹ ESV 2020:13 s. 42.

¹⁰ Detta gäller dock inte affärsverken, se 1 a § avgiftsförordningen.

Krav eller förutsättningar för att få ta ut avgifter

För att få ta ut avgifter för sådan forskningsinfrastruktur som definieras i kommissionens förordning och som inte avser sådan forskningsdata som ska tillgängliggöras avgiftsfritt enligt 4 kap. 3 § lagen om den offentliga sektorns tillgängliggörande av data, gäller det enligt vad som framgår av 2 § förordningen under förutsättning att

- forskningsinfrastrukturen står helt eller delvis under lärosätets kontroll,
- det finns av lärosätet fastställda och dokumenterade kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastrukturen, och
- forskningsinfrastrukturen tillhandahålls inom ramen för lärosätets uppgifter.

Samtliga krav eller förutsättningar måste var uppfyllda för att avgifter ska få tas ut.

Om kraven eller förutsättningarna inte är uppfyllda, är det inte möjligt för ett lärosäte att ta ut avgifter för att tillhandahålla forskningsinfrastruktur enligt förordningen. Det kan dock finnas möjlighet att ta ut avgifter med stöd av det generella bemyndigandet i 4 § avgiftsförordningen men kräver att de förutsättningar som anges i den paragrafen är uppfyllda, se vidare avsnitt 3.3.¹¹

Helt eller delvis under lärosätets kontroll

Forskningsinfrastrukturen ska alltså stå helt eller delvis under lärosätets kontroll.

Vad som närmare ligger i begreppet ”kontroll” har inte utvecklats i ESV:s rapport men bör uppfattas på så sätt att det statliga lärosätet ska vara värd för forskningsinfrastrukturen eller ansvara för den. Ordet ”delvis” syftar på att ett lärosäte kan vara värd för en avgränsad del av en distribuerad forskningsinfrastruktur och så är exempelvis fallet med SciLifeLab. Vid distribuerad forskningsinfrastruktur bör det vara tydligt vilket lärosäte som är ansvarig för forskningsinfrastrukturen eller del av forskningsinfrastrukturen och som därmed kan ta ut avgifter för att tillhandahålla den.¹²

Fastställda och dokumenterade kriterier

Det ska också finnas av lärosätet fastställda och dokumenterade kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastrukturen.

Med kriterier avses de villkor som ett lärosäte tillämpar när forskningsinfrastruktur tillgängliggörs för externa användare och är en viktig grund för beräkning av avgifter. Syftet med kriterierna är att tydliggöra för olika externa användare hur de kan få tillgång till forskningsinfrastruktur och att kriterierna ska leda till transparens när det gäller hur prissättningen kan variera beroende på användning.¹³

Kriterierna tar inte sikte på närmare användarvillkor, såsom immateriella rättigheter eller s.k. IP (intellectual property), ansvarsfrågor, försäkringsfrågor, frågor om säkerhet och dylikt. De tar inte heller sikte på olika tillstånd eller liknande från myndigheter, t.ex. etikgodkännande enligt lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor, eller olika villkor som en bidragsgivare kan ha ställt upp för en extern användare.

Som framgår av paragrafen ska kriterierna vara såväl fastställda som dokumenterade. Det måste anses innebära att kriterierna ska fastställas genom ett skriftligt beslut och därigenom blir de också dokumenterade.

¹¹ ESV 2020:13 s. 51.

¹² ESV 2020:13 s. 42.

¹³ Not som ovan.

När ett lärosäte har fastställt kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastrukturen och avgiftsnivåer, se avsnitt 2.2.3, behöver dessa enligt ESV:s rapport kommuniceras med potentiella användare.¹⁴ Detta kan exempelvis ske genom att de fastställda och dokumenterade kriterierna redovisas på respektive lärosätes hemsida.

Frågor om kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur och hur de bör fastställas och dokumenteras behandlas särskilt i kapitel 4. Där görs också hänvisningar till exempel på hur vissa lärosäten har utformat kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur och som kan ingå som en del i kriterier för vad som ska anses vara forskningsinfrastruktur vid det berörda lärosätet. I kapitlet lämnas också ett exempel på hur ett beslut om fastställande av kriterier kan utformas.

Inom ramen för lärosätets uppgifter

Slutligen gäller att forskningsinfrastrukturen ska tillhandahållas inom ramen för lärosätets uppgifter.

Liknande gäller vid uttag av avgifter enligt 4 § avgiftsförordningen där det anges att en myndighet får, om det är förenligt med myndighetens uppgift enligt lag, instruktion eller annan förordning, mot avgift tillhandahålla vissa varor och tjänster, se vidare avsnitt 3.1.¹⁵

Vad som utgör lärosätets uppgifter och som kan benämnas kärnuppgifter framgår av 1 kap. 2 § högskolelagen. Där anges att staten ska som huvudman anordna högskolor för

1. utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet, och
2. forskning och konstnärlig forskning samt utvecklingsarbete.

Av paragrafen framgår också att i högskolornas uppgift ska det ingå att samverka med det omgivande samhället för ömsesidigt utbyte och verka för att den kunskap och kompetens som finns vid högskolan kommer samhället till nytta.¹⁶ Det avser den s.k. samverkansuppgiften och som ingår i uppgiften att anordna dels utbildning, dels forskning och konstnärlig forskning samt utvecklingsarbete.

Varken i högskolelagen eller i förordningar som ansluter till högskolelagen finns det någon definition av begreppen forskning, konstnärlig forskning eller utvecklingsarbete.¹⁷ Det finns dock olika förarbetsuttalanden om begreppen. Som har redovisats i propositionen Ny ordning för att främja god sed och hantera oredlighet i forskning (prop. 2018/19:58) beskrivs i förarbetena till högskolelagen begreppen ”forskning” och ”utvecklingsarbete” i enlighet med OECD:s terminologi i den s.k. Frascatimanualen – ett dokument som har tagits fram av OECD i syfte att fastställa riktlinjer för insamling av statistik avseende forskning och utveckling – enligt följande.¹⁸

- Med grundforskning avses ett systematiskt och metodiskt sökande efter ny kunskap och nya idéer utan någon bestämd tillämpning i sikte. Grundforskning syftar till att ge bidrag till den vetenskapliga kunskapsmassan inom ett visst område.
- Med tillämpad forskning avses ett systematiskt och metodiskt sökande efter kunskap med en bestämd tillämpning i sikte.

¹⁴ ESV 2020:13 s. 54.

¹⁵ Jfr även konstruktionen i 4 och 15 §§ donationsförordningen (1998:140).

¹⁶ Den nuvarande lydelsen av bestämmelsen om samverkan i högskolelagen infördes med anledning av prop. 2020/21:60, se s. 10, 156–160 och s. 190.

¹⁷ I lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor definieras vad som avses med forskning enligt den lagen (2 §).

¹⁸ Prop. 2018/19:58 s. 37 och prop. 1992/93:1 s. 32. Se också prop. 2002/03:50 s. 90 och prop. 2007/08:44 s. 18 f.

- Med utvecklingsarbete avses ett idérikt och systematiskt utnyttjande av vetenskaplig och annan kunskap för att åstadkomma nya produkter, nya processer, nya system eller väsentliga förbättringar av nu existerande sådana.

Begreppet ”konstnärlig forskning” fördes in i högskolelagen med anledning av propositionen Forskning och innovation (prop. 2012/13:30). Där anges att konstnärlig forskning skiljer sig från vetenskaplig forskning genom att den konstnärliga forskningen utgår från konstnärlig praktik. Införandet av begreppet innebar att verksamhet som tidigare benämndes konstnärligt utvecklingsarbete omfattas av konstnärlig forskning och utvecklingsarbete.¹⁹

Närmare bestämmelser om statliga lärosätens uppgifter och verksamhet finns huvudsakligen i högskolelagen i övrigt, högskoleförordningen (1993:100), förordningen (1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet och förordningen (2007:1164) för Försvarshögskolan. Av betydelse är också vad som anges i regleringsbrev för universitet och högskolor. I sammanhanget bör också förordningen (2022:1515) om möjlighet för universitet och högskolor att tillhandahålla bostäder nämnas. Den ger möjlighet för universitet och högskolor att hyra bostadslägenheter och upplåta dem i andra hand till vissa grupper av studenter eller forskare, och när ett lärosäte upplåter bostadslägenheter i andra hand ska avgifter tas ut.

Det särskilda bemyndigandet i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur omfattar sålunda tillhandahållanden som faller inom ramen för ett lärosätes uppgifter. Enligt ESV:s rapport är syftet med bemyndigandet inte att öppna upp möjligheter att inrätta nya verksamheter som faller utanför lärosätens uppgifter. Som exempel på andra ändamål än de som faller inom ramen för forskning anger ESV i sin rapport produktion av läkemedel för försäljning eller dataanalys som ett led i försäljning av konsulttjänster. När det gäller frågan om huruvida en tydligare grund för avgiftsuttag kan leda till att lärosäten anskaffar forskningsinfrastruktur som bara används i kommersiellt syfte, följer av ESV:s rapport att ett av villkoren för att det särskilda bemyndigandet ska kunna utnyttjas är dock att forskningsinfrastruktur tillhandahålls inom ramen för lärosätets uppgifter. Det innebär enligt ESV:s bedömning att användning av forskningsinfrastruktur i kommersiellt syfte normalt bör ha en underordnad roll i förhållande till användningen för akademisk forskning.²⁰

Forskningsdata som ska tillgängliggöras avgiftsfritt

Som har redovisats ska forskningsdata tillgängliggöras avgiftsfritt enligt 4 kap. 3 § lagen om den offentliga sektorns tillgängliggörande av data.

Lagen om den offentliga sektorns tillgängliggörande av data syftar till att främja den offentliga sektorns tillgängliggörande av data för vidareutnyttjande, särskilt i form av öppna data, under förutsättning att krav på informationssäkerhet och skydd av personuppgifter kan upprätthållas och att det inte innebär risker för Sveriges säkerhet (1 kap. 1 §).

¹⁹ Prop. 2012/13:30, s. 105 och 185.

²⁰ ESV 2020:13 s. 42, 43 och 54. I ESV:s rapport talas det dock om lärosätens uppgifter enligt högskolelagen, vilket inte anges i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur. När det gäller bestämmelsen i 4 § avgiftsförordningen om att avgifter får tas ut för vissa varor och tjänster om det är förenligt med myndighetens uppgift enligt lag, instruktion eller annan förordning anges i regeringens förordningsmotiv (1992:3) till avgiftsförordningen att en myndighet inte får bedriva verksamhet som skiljer sig från myndighetens ordinarie verksamhet enbart i syfte att kunna ta ut ersättning för den och därmed skaffa sig inkomster, se också avsnitt 3.1.

Genom lagen har Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1024 av den 20 juni 2019 om öppna data och vidareutnyttjande av information från den offentliga sektorn – det s.k. öppna data-direktivet – genomförts.²¹

Enligt 1 kap. 4 § lagen om den offentliga sektorns tillgängliggörande av data avses med

forskningsdata: data som till någon del är offentligt finansierade, som samlas in eller framställs inom ramen för vetenskaplig forskningsverksamhet och som görs direkt tillgängliga för vidareutnyttjande genom en dataplattform som är allmänt åtkomlig.

Av 1 kap. 6 § nämnda lag framgår att universitet och högskolor under statligt huvudmannaskap ska tillämpa lagen bara i fråga om forskningsdata. Detsamma gäller enligt paragrafen för en myndighet som inte är ett universitet eller en högskola i den del av myndighetens verksamhet som består i att bedriva eller finansiera forskning eller att göra forskningsdata direkt tillgängliga. I fråga om universitets- och högskolebibliotek gäller detta endast om biblioteket har i uppgift att bedriva eller finansiera forskning eller att göra forskningsdata direkt tillgängliga.

Av förarbetena till lagen om den offentliga sektorns tillgängliggörande av data anges följande i författningskommentaren till 1 kap. 4 § när det gäller forskningsdata.²²

Med forskningsdata avses data som samlas in eller framställs inom ramen för vetenskaplig forskningsverksamhet. Med vetenskaplig forskningsverksamhet avses ett systematiskt arbete för att söka efter ny kunskap eller nya idéer med eller utan en bestämd tillämpning i sikte. Forskningsdata kan utgöras av statistik, resultat från experiment eller undersökningar, mätningar, iakttagelser från fältarbete, bilder eller inspelningar från intervjuer. Även metadata, kravspecifikationer och annan information som är nödvändig för att validera forskningsresultat kan vara forskningsdata. Vetenskapliga publikationer och artiklar utgör inte forskningsdata.

I lagen avses med forskningsdata endast sådana forskningsdata som till någon del är offentligt finansierade och som görs direkt tillgängliga genom en dataplattform som är allmänt åtkomlig. Att forskningsdata till någon del är offentligt finansierade kan innebära att de har framställts inom ramen för ett forskningsprojekt som är helt eller delvist offentligt finansierat. Även forskningsprojekt som samfinansieras av ett offentligt och ett privat företag är till del offentligt finansierat (jfr skäl 28).

En dataplattform är en digital infrastruktur där forskningsdata kan organiseras och sammanställas för tillgängliggörande. Med direkt tillgängliga genom en dataplattform som är allmänt åtkomlig menas att forskningsdata är åtkomliga för vem som helst att vidareutnyttja direkt via internet. Forskningsdata som tillhandahålls efter en sedvanlig begäran om tillgång från en enskild omfattas inte av lagens definition av forskningsdata.

Länkar

Avgiftsförordningen (1992:191)

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/avgiftsforordning-1992191_sfs-1992-191

²¹ Prop. 2021/22:225, bet. 2021/22:FiU27, rskr. 2021/22:343.

²² Prop. 2021/22:225 s. 74.

Lagen (2022:818) om den offentliga sektorns tillgängliggörande av data

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2022818-om-den-offentliga-sektorns_sfs-2022-818

Propositionen Den offentliga sektorns tillgängliggörande av data (prop. 2021/22:225)

<https://www.regeringen.se/contentassets/c477c2ea0fd64f02afdc0c22150a7cd4/den-offentliga-sektorns-tillgangliggorande-av-data-prop.-202122225>

2.2.3 Avgifternas storlek

3 § Universitet och högskolor får besluta om avgifters storlek.

Avgifternas storlek ska bestämmas så att de täcker upp till verksamhetens kostnader (upp till full kostnadstäckning).

Om det är nödvändigt för att undvika att konkurrensen på marknaden snedvrids, ska avgifternas storlek bestämmas utifrån marknadsmässiga grunder.

Ett särskilt bemyndigande att besluta om avgifters storlek

Universitet och högskolor ges genom paragrafen ett särskilt bemyndigande att besluta om avgifters storlek, dvs. sådana avgifter som avses i förordningen.

Att ett särskilt bemyndigande från regeringen krävs för att en myndighet ska få besluta om avgifters storlek framgår av 5 § första stycket avgiftsförordningen där det föreskrivs att en myndighet får bestämma storleken på andra avgifter än de som avses i 4 § [samma förordning] endast efter särskilt bemyndigande från regeringen, se också avsnitt 3.1.

Avgifters storlek upp till full kostnadstäckning eller utifrån marknadsmässiga grunder

Avgifternas storlek ska enligt paragrafens andra stycke bestämmas så att de täcker upp till verksamhetens kostnader, dvs. *upp till full kostnadstäckning*. Det är ett *obestämt ekonomiskt mål* och innebär att avgifterna till en obestämd del ska täcka kostnaderna för verksamheten.

Motsvarande gäller i fråga om avgifter för de varor och tjänster som avses i 4 § avgiftsförordningen, dock med undantag för tjänsteexport. Detta gäller dock inte om regeringen har föreskrivit något annat (5 § tredje stycket avgiftsförordningen), se vidare avsnitt 3.1.

Ett obestämt ekonomiskt mål upp till full kostnadstäckning skiljer sig från ett *bestämt ekonomiskt mål*. Ett bestämt ekonomiskt mål innebär att avgiftsinkomsterna helt eller till en bestämd del ska täcka kostnaderna för verksamheten. Ett exempel på ett bestämt ekonomiskt mål är *full kostnadstäckning* som innebär att avgifterna ska beräknas så att de helt täcker verksamhetens kostnader (5 § andra stycket avgiftsförordningen), se också avsnitt 3.1.

Avgifter enligt förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur kan sålunda bestämmas så att hela eller delar av myndighetens kostnader för att tillhandahålla forskningsinfrastruktur täcks. Detta gör det möjligt att bestämma avgifternas storlek så att syftet med verksamheten inte motverkas eller hämmar användningsgraden av forskningsinfrastruktur. I detta ryms också att ett lärosäte i vissa fall kan avstå från att ta ut avgifter. Det får dock inte leda till skadlig konkurrens eller otillåtet statsstöd.²³ I paragrafens tredje stycke regleras därför att om det är nödvändigt för att undvika att konkurrensen på

²³ ESV 2020:13 s. 44 och 52.

marknaden snedvrids, ska avgifternas storlek bestämmas utifrån marknadsmässiga grunder. Det kan innebära att en avgifts storlek överskrider full kostnadstäckning.

Att prissättning sker på marknadsmässiga grunder är enligt ESV:s rapport inget entydigt begrepp. Det kan enligt rapporten betyda att kundernas betalningsvilja och betalningsförmåga är avgörande för vilket pris som tas ut, men det kan också vara så att köparna av myndighetens varor eller tjänster erbjuds motsvarande alternativ av andra producenter och att det finns etablerade marknadspriser på produkterna.²⁴

När avgifternas storlek bestäms måste universitet och högskolor precis som tidigare vid uttag av avgifter själva bedöma när hänsyn behöver tas till statsstöds- och konkurrensregler och göra bedömningar utifrån de olika omständigheter som råder vid ett tillhandahållande av forskningsinfrastruktur.²⁵

Frågor om avgifters storlek behandlas också i avsnitt 4.2.3. Närmare om frågor om avgifters storlek eller prissättning, inklusive prissättning utifrån marknadsmässiga grunder med beaktande av statsstöds- och konkurrensregler, och hur avgifterna kan variera med hänsyn till olika omständigheter behandlas dock inte i denna vägledning. Detta kommer att redovisas särskilt av den arbetsgrupp inom SESAM som arbetar med frågor om avgifters storlek eller prissättning.²⁶

Samråd med ESV om avgifter

Avgiftsförordningen innehåller bestämmelser om myndigheters samrådsskyldighet med ESV när det gäller uttag av avgifter (7 § avgiftsförordningen). Samrådsskyldigheten inkluderar uttag av avgifter enligt förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur. Detta behandlas närmare i avsnitt 3.1.

2.2.4 Rätten att disponera avgiftsinkomster

4 § Universitet och högskolor får disponera avgiftsinkomster upp till full kostnadstäckning.

De avgiftsinkomster som överstiger full kostnadstäckning ska redovisas mot inkomsttitel.

Ett särskilt bemyndigande om disposition av avgiftsinkomster

I paragrafen ges ett särskilt bemyndigande till universitet och högskolor att disponera avgiftsinkomster.

Att ett särskilt bemyndigande krävs för att en myndighet ska få disponera avgiftsinkomster framgår av 25 § första stycket avgiftsförordningen där det anges att en myndighet får disponera avgiftsinkomster endast efter ett särskilt bemyndigande, se också avsnitt 3.1.

Disposition upp till full kostnadstäckning

Rätten att disponera avgiftsinkomster för universitet och högskolor gäller enligt paragrafens första stycke avgiftsinkomster upp till full kostnadstäckning.

Inkomster som ett lärosäte får disponera och som till en obestämd del ska täcka utgifterna i en viss verksamhet, ska redovisas mot anslag (15 § anslagsförordningen [2011:223]).

²⁴ ESV 2020:13 s. 24.

²⁵ ESV 2020:13 s. 37 och 52.

²⁶ Statsstöds- och konkurrensregler beskrivs också i bilaga 1 till ESV:s rapport.

Avgifter som överstiger full kostnadstäckning får inte disponeras

Som framgår av 3 § förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur ska avgifternas storlek bestämmas utifrån marknadsmässiga grunder, om det är nödvändigt för att undvika att konkurrensen på marknaden snedvrids. Det kan få till följd att avgifter i vissa fall behöver tas ut utöver full kostnadstäckning.

De avgiftsinkomster som överstiger full kostnadstäckning får inte disponeras av lärosätet och ska enligt 4 § andra stycket förordningen redovisas mot inkomsttitel. Det innebär att skillnaden mellan marknadspris och de beräknade totala kostnaderna för att tillhandahålla en forskningsinfrastruktur, som innefattar såväl direkta som indirekta kostnader, ska redovisas mot inkomsttitel.²⁷

Inkomster från avgiftsbelagd verksamhet som en myndighet inte får disponera ska tillföras statens centralkonto i Riksbanken och redovisas under den inkomsttitel på statsbudgeten som regeringen bestämmer (26 § avgiftsförordningen). Med inkomsttitel avses en post i statens budget mot vilken inkomster som myndigheten inte får disponera ska redovisas (5 § anslagsförordningen).

Av bilaga 2 till regleringsbrevet för budgetåret 2023 avseende universitet och högskolor – nedan kallat det gemensamma regleringsbrevet – följer att avgiftsinkomster som överstiger full kostnadstäckning och som avser avgiftsbelagd verksamhet enligt förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur ska redovisas mot inkomsttitel 2811 *Övriga inkomster*.

Särredovisning av avgiftsfinansierad verksamhet enligt regleringsbrev

Det framgår också av bilaga 2 till det gemensamma regleringsbrevet att i årsredovisningen ska avgiftsfinansierad verksamhet särredovisas enligt en särskild tabell (tabell 3). Det avser bland annat forskningsinfrastruktur enligt förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur. Det framgår även att för verksamhet där kravet på full kostnadstäckning inte gäller behöver inte kostnaderna särredovisas om inte annat har angetts. Något krav på särredovisning av kostnader för att tillhandahålla forskningsinfrastruktur enligt förordningen har inte angetts. Kostnaderna för detta behöver alltså enligt vad som följer av regleringsbrevet inte särredovisas, men den avgiftsfinansierade verksamheten ska i övrigt redovisas enligt den särskilda tabellen. Vad som gäller enligt regleringsbrevet i fråga om särredovisning av kostnader när avgifter för forskningsinfrastruktur enligt förordningen överstiger full kostnadstäckning är oklart. Det bedöms dock att kostnaderna i sådana fall bör särredovisas i årsredovisningen.

Länkar

Regleringsbrevet för budgetåret 2023 avseende universitet och högskolor
<https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?rbid=23355>

Anslagsförordningen (2011:223)
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/anslagsforordning-2011223_sfs-2011-223

²⁷ ESV 2020:13 s. 53.

2.2.5 Avslutande bestämmelse

5 § Universitets och högskolors beslut enligt denna förordning får inte överklagas.

I paragrafen regleras ett överklagandeförbud när det gäller universitets och högskolors beslut enligt förordningen.

2.2.6 Inga ytterligare föreskrifter

Ingen myndighet har getts ett bemyndigande av regeringen att meddela de föreskrifter som behövs för verkställigheten eller tillämpningen av förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur. Ett bemyndigande om detta skulle i sådant fall ha föreskrivits i förordningen.

3 Avgiftsförordningen (1992:191) samt gränsdragningsfrågor mellan förordningen (2022:1378) om avgifter för forskningsinfrastruktur, avgiftsförordningen och uttag av avgifter för uppdragsforskning enligt regleringsbrev

3.1 Avgiftsförordningen (1992:191)

Avgiftsförordningens innehåll och förordningens tillämpningsområde

I avgiftsförordningen, som gäller för myndigheter under regeringen, finns det bestämmelser om när en myndighet får eller ska ta ut avgifter.

Avgiftsförordningen ska tillämpas om inte något annat följer av en annan förordning eller av ett särskilt beslut av regeringen (2 § avgiftsförordningen). Vad detta närmare innebär redovisas i avsnitt 3.3.

Föreskrifter och allmänna råd till avgiftsförordningen

ESV har utfärdat föreskrifter och allmänna råd (ESFVA 2022:5) till avgiftsförordningen, se ESV:s nya tjänst ESV FORUM – forum.esv.se.

Ett bemyndigande krävs för att en myndighet ska kunna få ta ut avgifter

En myndighet får enligt avgiftsförordningen ta ut avgifter för varor och tjänster som den tillhandahåller bara om det följer av en lag eller förordning eller av ett särskilt beslut av regeringen (3 § avgiftsförordningen). Det innebär att en myndighet måste ha ett bemyndigande för att få ta ut avgifter för varor och tjänster.

Ett sådant bemyndigande kan vara antingen generellt eller särskilt, se också avsnitt 2.2.2. Ett särskilt bemyndigande riktar sig till en eller flera angivna myndigheter och innebär ofta att en myndighet är skyldig att ta ut avgifter för en vara eller en tjänst.²⁸ I avgiftsförordningen ges vissa generella bemyndiganden.

Ett generellt bemyndigande att ta ut avgifter för vissa varor och tjänster

Ett generellt bemyndigande för myndigheter under regeringen att ta ut avgifter för vissa varor och tjänster finns i 4 § avgiftsförordningen.²⁹

Paragrafen har följande lydelse.

4 § En myndighet får, om det är förenligt med myndighetens uppgift enligt lag, instruktion eller annan förordning, mot avgift tillhandahålla

1. tidskrifter och andra publikationer,
2. informations- och kursmaterial,
3. konferenser och kurser,
4. rådgivning och annan liknande service,

²⁸ ESV 2020:13 s. 18.

²⁹ Detta gäller dock inte affärsverken.

5. lokaler,
6. utrustning,
7. offentlig inköps- och resurssamordning,
8. automatisk databehandlingsinformation i annan form än utskrift,
9. upplysningar per telefon, om denna service går utöver myndighetens serviceskyldighet enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och förvaltningslagen (2017:900), och
10. tjänsteexport.

Varor och tjänster enligt första stycket får tillhandahållas bara om verksamheten är av tillfällig natur eller av mindre omfattning.

För att mot avgift tillhandahålla de varor och tjänster som anges i paragrafen krävs att det är förenligt med myndighetens uppgift enligt lag, instruktion eller annan förordning. Av detta följer enligt regeringens förordningsmotiv till avgiftsförordningen att en myndighet inte får bedriva verksamhet som skiljer sig från myndighetens ordinarie verksamhet enbart i syfte att kunna ta ut ersättning för den och därmed skaffa sig inkomster, jfr också avsnitt 2.2.2.³⁰

Vad som avses med tillfällig natur och mindre omfattning i paragrafens andra stycke har ESV meddelat föreskrifter om. Av ESV:s föreskrifter till 4 § avgiftsförordningen framgår följande.

Vid en bedömning av om verksamheten är av *mindre omfattning* ska de sammanlagda intäkterna under budgetåret enligt 4 § 1–10 avgiftsförordningen ställas mot de totala förvaltningskostnaderna för myndigheten under året. Om intäkterna under en längre tid än två år överstiger ett belopp som motsvarar fem procent av de totala kostnaderna ska verksamheten inte anses vara av mindre omfattning.

För verksamhet av *tillfällig natur* finns inga begränsningar för hur stora intäkterna får vara. Det är först när intäkterna som tas ut med stöd av 4 § avgiftsförordningen totalt sett inte kan anses vara av mindre omfattning som myndigheten behöver undersöka om en del av dessa är av tillfällig natur. Om så är fallet ska myndigheten beräkna om intäkterna, exklusive intäkter av verksamhet av tillfällig natur, härrör från verksamhet av mindre omfattning.

ESV har också meddelat allmänna råd till 4 § avgiftsförordningen där följande framgår.

Förvaltningskostnader för myndigheten är normalt de kostnader som redovisas under avsnittet Verksamhetens kostnader i myndighetens resultaträkning.

Storleken på avgifter

För avgifter som tas ut enligt 4 § första stycket 1–9 avgiftsförordningen får myndigheten själv, upp till full kostnadstäckning, besluta om storleken på avgifterna om inte regeringen har föreskrivit något annat. Ett bemyndigande om detta ges i avgiftsförordningen (5 § tredje stycket).³¹ Det avser ett obestämt ekonomiskt mål, se avsnitt 2.2.3.

Av ESV:s allmänna råd till paragrafen framgår att för varor och tjänster som en myndighet avgiftsbelägger med stöd av 4 § 1–9 avgiftsförordningen får myndigheten själv bestämma om avgifterna ska

³⁰ Regeringens förordningsmotiv 1992:3.

³¹ Av 5 första och andra styckena avgiftsförordningen följer att myndigheten själv får bestämma avgifternas storlek för sådan tjänsteexport som avses i 4 § första stycket 10 så att full kostnadstäckning nås, se också ESV:s allmänna råd till paragrafen. Detta gäller dock om inte något annat har föreskrivits av regeringen.

sättas så att hela eller bara en del av självkostnaden täcks. Det anges också att vägledande vid valet av prissättningsprincip är att denna inte bör motverka syftet med verksamheten.

En myndighet får bestämma storleken på andra avgifter efter särskilt bemyndigande från regeringen (5 § första stycket avgiftsförordningen).

Om inte regeringen har föreskrivit något annat, ska avgifterna beräknas så att de helt täcker verksamhetens kostnader, dvs. full kostnadstäckning (5 § andra stycket avgiftsförordningen). Det avser ett bestämt ekonomiskt mål, se avsnitt 2.2.3.

För att uppnå full kostnadstäckning i respektive avgiftsbelagd verksamhet ska myndigheten beräkna avgiftsnivån så att den långsiktiga självkostnaden täcks. Detta innebär att avgifterna ska beräknas så att intäkterna på ett eller några års sikt täcker samtliga med verksamheten direkta eller indirekt förenade kostnader (ESV:s föreskrifter till 5 § avgiftsförordningen).

Rätten att disponera avgiftsinkomster

En myndighet får disponera avgiftsinkomster endast efter ett särskilt bemyndigande (25 § första stycket avgiftsförordningen).

Avgiftsförordningen innehåller också ett bemyndigande om att en myndighet får disponera sådana avgiftsinkomster som avses i 4 § avgiftsförordningen (25 § andra stycket avgiftsförordningen).

Ingen särredovisning enligt särskild tabell

Som har redovisats i avsnitt 2.2.4 ska enligt bilaga 2 till regleringsbrevet för budgetåret 2023 avseende universitet och högskolor avgiftsfinansierad verksamhet särredovisas i årsredovisningen enligt en särskild tabell (tabell 3). Avgifter som tas ut enligt 4 § avgiftsförordningen ska dock enligt regleringsbrevet inte ingå.

Samråd med ESV om uttag av avgifter

I avgiftsförordningen finns det bestämmelser om samrådsskyldighet med ESV när det gäller uttag av avgifter.

Enligt 7 § avgiftsförordningen ska en myndighet vart tredje år samråda med ESV om de avgifter som myndigheten tar ut. Samråd ska även enligt paragrafen genomföras om myndigheten avser att väsentligt förändra en avgift eller ta ut en ny avgift.

Av ESV:s föreskrifter till 7 § avgiftsförordningen framgår att myndigheten ska följa ESV:s anvisningar om underlag för avgiftssamråd.³² Det framgår också att samråd om väsentligt förändrad eller ny avgift ska genomföras före beslut om avgiften.³³

Även om ett lärosäte tidigare har tagit ut en avgift med stöd av 4 § avgiftsförordningen för forskningsinfrastruktur och därefter avser att ta ut en avgift för samma forskningsinfrastruktur och med samma storlek på avgiften med stöd av det särskilda bemyndigandet i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur, är avgiften att betrakta som en ny avgift enligt uppgift från ESV. Detta eftersom det

³² Anvisningar om underlag för avgiftssamråd, ESV 2023-01-09, se också länk i vägledningen.

³³ I ESV:s föreskrifter till 7 § avgiftsförordningen anges även att en avgift ska anses vara väsentligt förändrad om avgiftskonstruktionen ändras väsentligt eller om avgiftsnivån höjs eller sänks väsentligt i förhållande till senast genomfört samråd och att om en avgiftsbelagd verksamhet tas över av en myndighet från en annan ska berörda avgifter anses vara väsentligt förändrade.

handlar om uttag av en avgift med stöd av ett nytt särskilt bemyndigande. Det innebär att samråd ska genomföras med ESV enligt vad som anges i avgiftsförordningen och ESV:s föreskrifter till avgiftsförordningen.

Om det finns särskilda skäl, får ESV medge undantag från samrådsskyldigheten (7 § avgiftsförordningen).

En myndighet ska också på begäran av ESV lämna uppgifter om de varor och tjänster som myndigheten tar ut avgifter för (8 § avgiftsförordningen).

Länkar

Avgiftsförordningen (1992:191)

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/avgiftsförordning-1992191_sfs-1992-191

Anvisningar om underlag för avgiftssamråd, ESV 2023-01-09

<https://www.esv.se/contentassets/2078b865aa9d425c94dffc896653f364/esvs-anvisningar-om-avgiftssamrad-2023.pdf>

3.2 En jämförelse mellan de särskilda bemyndigandena i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur och de generella bemyndigandena i avgiftsförordningen

Bestämmelserna i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur har redovisats i kapitel 2. Regleringen i förordningen innebär att universitet och högskolor ges särskilda bemyndiganden i fråga om avgifter för forskningsinfrastruktur.

De särskilda bemyndigandena i förordningen innebär sammanfattningsvis att universitet och högskolor *får*

- under vissa förutsättningar *ta ut avgifter* för att tillhandahålla forskningsinfrastruktur för externa användare (se 2 § förordningen och avsnitt 2.2.2),
- *besluta om avgifters storlek upp till full kostnadstäckning*, men om det är nödvändigt för att undvika att konkurrensen på marknaden snedvrids ska avgifternas storlek bestämmas utifrån *marknadsmässiga grunder* (se 3 § förordningen och avsnitt 2.2.3), och
- *disponera avgiftsinkomster* upp till full kostnadstäckning, men de avgiftsinkomster som överstiger full kostnadstäckning får inte disponeras utan ska redovisas mot inkomsttitel (se 4 § förordningen och avsnitt 2.2.4).

Det kan konstateras att såväl i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur som i 4 § avgiftsförordningen ges bemyndigande om att avgifter *får* tas ut för forskningsinfrastruktur respektive för angivna varor och tjänster. Bemyndigandena innebär ingen skyldighet att ta ut avgifter utan ger en möjlighet eller rätt att göra det. Om en myndighet är skyldig att ta ut avgifter anges detta genom att myndigheten *ska* ta ut avgifter. Avgifter kan dock behövas tas ut för att undvika att konkurrensen på marknaden snedvrids, och då ska avgifternas storlek bestämmas utifrån marknadsmässiga grunder enligt förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur.

Enligt förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur gäller att universitet och högskolor får besluta om avgifternas storlek upp till full kostnadstäckning. Motsvarande gäller i fråga om avgifter för sådana varor och tjänster som avses i 4 § första stycket 1–9 avgiftsförordningen, dock inte om

regeringen har föreskrivit något annat. För avgifter för tjänsteexport enligt 4 § första stycket 10 avgiftsförordningen får avgifter tas ut med full kostnadstäckning, om inte regeringen har föreskrivit något annat.

Vidare får enligt förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur universitet och högskolor disponera avgiftsinkomster upp till full kostnadstäckning. I avgiftsförordningen regleras också att myndigheten får disponera sådana avgiftsinkomster som avses i 4 § avgiftsförordningen.

De avgiftsinkomster som överstiger full kostnadstäckning får dock universitet och högskolor enligt förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur inte disponera utan ska redovisas mot inkomsttitel. Någon motsvarande reglering finns inte i avgiftsförordningen när det gäller sådana avgifter som avses i 4 § avgiftsförordningen. Det hänger emellertid samman med att avgiftsförordningen inte innehåller någon reglering om att storleken på de avgifter som avses i 4 § ska bestämmas utifrån marknadsmässiga grunder, om det är nödvändigt för att undvika att konkurrensen på marknaden snedvrids, och som därmed kan innebära att avgifter måste tas ut som överstiger full kostnadstäckning. Detta även om statsstöds- och konkurrensregler måste beaktas vid uttag av avgifter enligt avgiftsförordningen.³⁴

3.3 Hur förhåller sig förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur till avgiftsförordningen?

Sammanfattning: När förutsättningarna i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur är uppfyllda bör uttag av avgifter för att tillhandahålla forskningsinfrastruktur för externa användare ske med stöd av det särskilda bemyndigandet i förordningen.

När förutsättningarna i förordningen inte är uppfyllda finns det fortfarande möjlighet att använda det generella bemyndigandet om uttag av avgifter för sådana varor och tjänster som avses i 4 § avgiftsförordningen med de förutsättningar och begränsningar som anges där.

För forskningsinfrastrukturer som regelmässigt eller på kontinuerlig basis tillhandahålls för externa användare bör uttag av avgifter för att tillhandahålla forskningsinfrastruktur för externa användare ske med stöd av det särskilda bemyndigandet i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur. Det förutsätter att kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur har fastställts och dokumenterats av ett lärosäte och att övriga förutsättningar i förordningen är uppfyllda.

Avgiftsförordningens tillämpningsområde

Som har framgått av avsnitt 3.1 ska avgiftsförordningen tillämpas om inte något annat följer av en annan förordning eller av ett särskilt beslut av regeringen (2 § avgiftsförordningen). Det innebär enligt regeringens förordningsmotiv till avgiftsförordningen att andra föreskrifter i förordning och särskilda beslut av regeringen har företräde framför bestämmelserna i avgiftsförordningen. Det kan gälla bestämmelser som inskränker de generella bemyndiganden som avgiftsförordningen ger.³⁵

³⁴ I ESV:s allmänna råd till 5 § avgiftsförordningen anges – när det gäller avgifters storlek för sådana varor och tjänster som avses i 4 § första stycket 1–9 samma förordning – att om verksamheten är konkurrensutsatt bör myndigheten beräkna avgifterna så att självkostnaden täcks. I vissa fall, då det är svårt att beräkna självkostnaden, kan myndigheten enligt de allmänna råden ta ut en avgift motsvarande marknadspriset. Här bör det dock övervägas om inte det som regleras i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur om avgifternas storlek utifrån marknadsmässiga grunder även bör anges i fråga om varor och tjänster som avses i 4 § avgiftsförordningen.

³⁵ Regeringens förordningsmotiv 1992:3 till avgiftsförordningen, specialmotivering till 2 §.

Exempel på när annat följer av ett särskilt beslut av regeringen eller av en annan förordning

Ett exempel på att något annat följer av ett särskilt beslut av regeringen är det som regleras i regleringsbrevet för budgetåret 2023 avseende Sveriges lantbruksuniversitet om att lärosätet har rätt att ta ut avgifter för sådana varor och tjänster som avses i 4 § första stycket avgiftsförordningen *utan* den begränsning som föreskrivs i andra stycket samma paragraf, dvs. kravet på att verksamheten ska vara av tillfällig natur eller av mindre omfattning. Detta har alltså företräde framför bestämmelsen i 4 § andra stycket avgiftsförordningen.

Ett exempel på när något annat följer av en annan förordning är regleringen i förordningen (2022:1515) om möjlighet för universitet och högskolor att tillhandahålla bostäder. Förordningen ger möjlighet för universitet och högskolor att hyra bostadslägenheter och upplåta dem i andra hand till vissa grupper av studenter eller forskare, och när ett lärosäte upplåter bostadslägenheter i andra hand *ska* avgifter tas ut. Det finns också bestämmelser i förordningen om hur avgiften *ska* beräknas. Utan föreskrifter om detta skulle det inte vara möjligt för universitet och högskolor att hyra bostadslägenheter och att mot avgift upplåta dem i andra hand med stöd av avgiftsförordningen. Det skulle inte heller anses vara förenligt med ett universitets eller en högskolas uppgift att tillhandahålla bostäder mot avgift utan föreskrifter om detta.

En myndighet skulle också exempelvis kunna ges ett särskilt bemyndigande att själv *få bestämma storleken* på avgifter för kopior av allmänna handlingar som enligt avgiftsförordningen *ska* tas ut (överstigande tio sidor) med vissa angivna *belopp* (15 och 16 §§ avgiftsförordningen). Ett sådant bemyndigande skulle då gälla i stället för det som regleras i avgiftsförordningen.

Gränsdragningen mellan förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur och avgiftsförordningen

Men hur förhåller sig förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur till avgiftsförordningen? Har universitet och högskolor fortfarande möjlighet att ta ut avgifter med stöd av det generella bemyndigandet i 4 § avgiftsförordningen för forskningsinfrastruktur som kan utgöra sådana varor och tjänster som avses i paragrafen?

Regleringen i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur bedöms innebära att något annat följer än det som föreskrivs i avgiftsförordningen. När ett lärosäte tillhandahåller forskningsinfrastruktur för externa användare och förutsättningarna i förordningen är uppfyllda, bör alltså förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur ha företräde framför avgiftsförordningen och tillämpas i stället för det generella bemyndigandet i 4 § avgiftsförordningen.

Om förutsättningarna eller kraven i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur inte är uppfyllda, kan avgifter inte tas ut med stöd av det särskilda bemyndigandet i förordningen. Det innebär att om det t.ex. inte finns fastställda och dokumenterade kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur – som är ett av de krav som gäller för att få ta ut avgifter enligt förordningen, se avsnitt 2.2.2 – kan avgifter inte tas ut med stöd av det särskilda bemyndigandet. I överensstämmelse med vad som anges i ESV:s rapport finns det då möjlighet att ta ut avgifter med stöd av 4 § avgiftsförordningen med de förutsättningar och begränsningar som anges där.³⁶ Det särskilda bemyndigandet i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur bedöms sålunda inte fullt ut inskränka det generella bemyndigandet om uttag av avgifter enligt 4 § avgiftsförordningen.

I enlighet med vad som följer av ESV:s rapport kan det i vissa fall vara ändamålsenligt att ta ut avgifter enligt det generella bemyndigandet i 4 § avgiftsförordningen i stället för att fastställa och dokumentera kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur när forskningsinfrastruktur tillhandahålls för externa användare vid enstaka tillfällen. Det följer också av rapporten att ESV

³⁶ ESV 2020:13 s. 51.

förordar att när forskningsinfrastruktur tillhandahålls för externa användare på en kontinuerlig basis bör det särskilda bemyndigandet användas, och respektive universitet och högskola behöver då dokumentera och fastställa kriterier för tillgänglighet till den forskningsinfrastruktur som det särskilda bemyndigandet ska tillämpas på. ESV anser dock att det är mindre lämpligt att lärosätena varaktigt tar ut avgifter för forskningsinfrastruktur med stöd av 4 § avgiftsförordningen och rekommenderar lärosätena att i första hand använda det särskilda bemyndigandet. Det följer även av ESV:s rapport att nyttjandegraden för en forskningsinfrastruktur kan förändras över tid, och det är därför lämpligt att det lärosäte som är värd för forskningsinfrastrukturen löpande utvärderar omfattningen av tillgänglighetsförändringar och behovet av att tillämpa det särskilda bemyndigandet.³⁷

Uttag av avgifter för att tillhandahålla forskningsinfrastruktur för externa användare bör alltså ske med stöd av det särskilda bemyndigandet i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur när forskningsinfrastrukturen regelmässigt eller på kontinuerlig basis tillhandahålls för externa användare. Det förutsätter att kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur har fastställts och dokumenterats av ett lärosäte och att övriga förutsättningar i förordningen är uppfyllda.

3.4 Ett särskilt bemyndigande att ta ut avgifter för uppdragsforskning med krav på full kostnadstäckning och hur bemyndigandet förhåller sig till förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur

Sammanfattning: Universitet och högskolor får enligt regleringsbrev ta ut avgifter för uppdragsforskning med krav på full kostnadstäckning och disponera avgiftsinkomsterna från den avgiftsfinansierade verksamheten.

ESV anger i sin rapport att om en tjänst framför allt är hänförlig till en forskningsinfrastruktur bör en avgift tas ut med stöd av det särskilda bemyndigandet i förordningen och i annat fall med stöd av det särskilda bemyndigandet i regleringsbrev om uppdragsforskning.

När det står klart att forskningsinfrastruktur används inom ramen för uppdragsforskning, och uppdragsgivarens eget nyttjande av forskningsinfrastrukturen inte utgör ett dominerande inslag i uppdraget, bör avgifter tas ut med stöd av det särskilda bemyndigandet i regleringsbrev.

Avgifter för uppdragsforskning

Ett särskilt bemyndigande om att universitet och högskolor får ta ut avgifter för uppdragsforskning ges i bilaga 2 till regleringsbrevet för budgetåret 2023 avseende universitet och högskolor – det s.k. gemensamma regleringsbrevet.

I det gemensamma regleringsbrevet ges även andra bemyndiganden om uttag av avgifter och innehåller också upplysningar om bemyndiganden i olika förordningar, bland annat förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur.

Krav på full kostnadstäckning

Universitet och högskolor får ta ut avgifter med krav på *full kostnadstäckning* för uppdragsforskning. Kravet på full kostnadstäckning innebär att avgifterna ska beräknas så att det helt täcker verksamhetens kostnader och utgör ett bestämt ekonomiskt mål, se också avsnitt 2.2.3 och 3.1.

Bemyndigandet om avgifter för uppdragsforskning skiljer sig från bemyndigandet i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur. I förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur anges att

³⁷ ESV 2020:13 s. 7 och 51–53.

avgifternas storlek ska bestämmas så att de täcker upp till verksamhetens kostnader, dvs. *upp till full kostnadstäckning*, och utgör ett obestämt ekonomiskt mål, se också avsnitt 2.2.3 och 3.1. Enligt förordningen ska dock avgifternas storlek bestämmas utifrån marknadsmässiga grunder, om det är nödvändigt för att undvika att konkurrensen på marknaden snedvrids.

Disposition av avgiftsinkomster

Av avsnitt 4 i bilaga 2 till det gemensamma regleringsbrevet framgår att universitet och högskolor får disponera avgiftsinkomsterna för de avgiftsfinansierade verksamheter som framgår av avsnittet och som avser bland annat uppdragsforskning med krav på full kostnadstäckning.

Gränsdragningen mellan att ta ut avgifter för uppdragsforskning enligt regleringsbrev och avgifter för forskningsinfrastruktur enligt förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur

När det gäller gränsdragningen mellan uttag av avgifter för uppdragsforskning med stöd av det särskilda bemyndigandet i regleringsbrev och uttag av avgifter för forskningsinfrastruktur med stöd av det särskilda bemyndigandet i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur, bör utgångspunkten enligt ESV:s rapport vara i vilken utsträckning tjänsten kan hänföras till själva forskningsinfrastrukturen respektive uppdragsforskningen.³⁸

Om tjänsten framför allt är hänförbar till en forskningsinfrastruktur, bör avgiften enligt ESV:s rapport redovisas under bemyndigandet för ett tillhandahållande av forskningsinfrastruktur och i annat fall som uppdragsforskning. Av rapporten framgår också att det är viktigt att ett lärosäte kan redogöra för på vilka grunder beslutet om avgiftsuttag har gjorts och att det beror framför allt på att de ekonomiska målen för verksamheterna – dvs. upp till full kostnadstäckning, om inte avgifternas storlek ska bestämmas utifrån marknadsmässiga grunder, respektive full kostnadstäckning – är olika och att återrapporteringskraven inte är desamma.³⁹

ESV efterlyste också i sin rapport ett förtydligande av bemyndigandet att ta ut avgifter för uppdragsforskning med hänsyn till de gränsdragningsfrågor som har redovisats ovan.⁴⁰ Något sådant förtydligande har dock inte införts av regeringen i det gemensamma regleringsbrevet där det särskilda bemyndigandet om uttag av avgifter för uppdragsforskning ges.

Om en tjänst framför allt är hänförbar till en forskningsinfrastruktur, bör alltså en avgift tas ut med stöd av det särskilda bemyndigandet i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur och i annat fall med stöd av det särskilda bemyndigandet i regleringsbrev om uppdragsforskning.

När det står klart att forskningsinfrastruktur används inom ramen för uppdragsforskning, och uppdragsgivarens eget nyttjande av forskningsinfrastrukturen inte utgör ett dominerande inslag i uppdraget, bör dock avgifter tas ut med stöd av det särskilda bemyndigandet i regleringsbrevet med krav på full kostnadstäckning. Hänsyn måste också alltid tas till EU:s statsstödsregler om tjänsten erbjuds på en marknad.

³⁸ ESV 2020:13 s. 53.

³⁹ ESV 2020:13 s. 53. Motsvarande gränsdragningsfrågor gör sig gällande även i fråga om uttag av avgifter för sådana varor och tjänster som avses i 4 § avgiftsförordningen.

⁴⁰ ESV 2020:13 s. 54.

4 Kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur

4.1 Kort redovisning av förordningen (2022:1378) om avgifter för forskningsinfrastruktur

I kapitel 2 har förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur, nedan också benämnd förordningen, redovisats med kommentarer i anslutning till varje paragraf.

Nedan lämnas också en kort redovisning av förordningens innehåll.

Förordningen innehåller bestämmelser om uttag av avgifter för forskningsinfrastruktur som tillhandahålls av universitet och högskolor med staten som huvudman, dvs. sådana statliga universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen (1992:1434), nedan benämnda universitet och högskolor eller lärosäten.

Vid tillämpning av förordningen gäller den definition av forskningsinfrastruktur som framgår av artikel 2.91 i kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 av den 17 juni 2014 genom vilka vissa kategorier av stöd förklaras förenliga med den inre marknaden enligt artiklarna 107 och 108 i fördraget, nedan benämnd kommissionens förordning. Vad som ingår i definitionen har redovisats i avsnitt 2.2.1.

Universitet och högskolor får ta ut avgifter för att tillhandahålla sådan forskningsinfrastruktur som definieras i kommissionens förordning för externa användare. Med externa användare avses användare som inte hör till det lärosäte som tar ut avgifter.⁴¹ Det kan alltså handla om användare vid andra lärosäten, inklusive enskilda utbildningsanordnare, andra myndigheter, företag och organisationer.

Avgifter får dock inte tas ut för sådan forskningsdata som enligt 4 kap. 3 § lagen (2022:818) om den offentliga sektorns tillgängliggörande av data ska tillgängliggöras avgiftsfritt. Vad som avses med forskningsdata enligt nämnda lag har redovisats i avsnitt 2.2.2.

För att få ta ut avgifter gäller det också under förutsättning att

- forskningsinfrastrukturen står helt eller delvis under lärosätets kontroll,
- det finns av lärosätet fastställda och dokumenterade kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastrukturen, och
- forskningsinfrastrukturen tillhandahålls inom ramen för lärosätets uppgifter.

Avgifter får tas ut så att de täcker upp till verksamhetens kostnader, dvs. upp till full kostnadstäckning. Om det är nödvändigt för att undvika att konkurrensen på marknaden snedvrids, ska dock avgifternas storlek bestämmas utifrån marknadsmässiga grunder som kan innebära att avgifter överstiger full kostnadstäckning.

Universitet och högskolor får disponera avgiftsinkomster upp till full kostnadstäckning. De avgiftsinkomster som överstiger full kostnadstäckning ska redovisas mot inkomsttitel.

Lärosätets beslut enligt förordningen får inte överklagas.

⁴¹ ESV 2020:13 s. 42.

4.2 Fastställda och dokumenterade kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur

För att ett lärosäte ska få ta ut avgifter för att tillhandahålla forskningsinfrastruktur enligt förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur krävs det enligt vad som har redovisats i avsnitt 2.2.2 och 4.1 att det bland annat finns av lärosätet fastställda och dokumenterade kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastrukturen.

I de följande avsnitten behandlas frågor om kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur och hur de bör fastställas och dokumenteras. Det görs även hänvisningar till tillgänglighetskriterier som ingår i riktlinjer eller motsvarande för forskningsinfrastrukturer vid olika lärosäten. Ett exempel på hur ett beslut om fastställande av kriterier kan utformas lämnas också.

4.2.1 Vad avses med kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur?

Som har redovisats i avsnitt 2.2.2 avses med kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur de villkor som ett statligt lärosäte tillämpar när forskningsinfrastruktur tillgängliggörs för externa användare, dvs. användare som inte hör till det lärosäte som tar ut avgifterna.⁴² Detta följer av ESV:s rapport Uttag av avgifter för forskningsinfrastruktur (ESV 2020:13) vars förslag låg till grund för utformningen av förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur (se också avsnitt 2.1).

Av ESV:s rapport framgår också att dokumenterade principer för tillgänglighet – i förordningen benämnd kriterier – är en viktig grund för lärosätets beräkning av avgifter. Det framgår även att syftet med principerna är att tydliggöra för olika användarkategorier hur de kan få tillgång till forskningsinfrastrukturen, att principerna ska gälla för externa användare och att principerna även ska leda till transparens avseende hur prissättningen kan variera beroende på användning. När ett lärosäte har fastställt tillgänglighetsprinciper och avgiftsnivåer behöver dessa enligt ESV:s rapport kommuniceras med potentiella användare.⁴³

Därutöver följer av rapporten att för tydlighets skull bör det vid varje lärosäte finnas ett beslut som innehåller en samlad förteckning över den forskningsinfrastruktur som det särskilda bemyndigandet om uttag av avgifter för forskningsinfrastruktur ska vara tillämpligt på. Det följer även av rapporten att ESV inte ser att det finns ett behov av att särskilt reglera förekomsten av en sådan förteckning men att det skulle kunna underlätta för lärosätets interna styrning och kontroll i fråga om vilka forskningsinfrastrukturer som det särskilda bemyndigandet ska tillämpas på.⁴⁴ Någon bestämmelse om detta har inte heller förts in i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur.

Enligt uppgift från ESV tar kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur inte sikte på närmare användarvillkor, såsom immateriella rättigheter eller s.k. IP (intellectual property), ansvarsfrågor, försäkringsfrågor, frågor om säkerhet och dylikt. Det tar enligt ESV inte heller sikte på olika tillstånd eller liknande från myndigheter, såsom etikgodkännande enligt lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor. Vidare omfattas inte olika villkor som en bidragsgivare kan ha ställt upp för en extern användare.

⁴² ESV 2020:13 s. 42.

⁴³ ESV 202:13 s. 42 och 54.

⁴⁴ ESV 202:13 s. 52.

4.2.2 Ansvar för lärosäten att fastställa och dokumentera kriterier

Det ankommer på varje lärosäte att fastställa och dokumentera kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur för att få ta ut avgifter med stöd av det särskilda bemyndigandet om uttag av avgifter för forskningsinfrastruktur som ges i förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur.

Ingen myndighet har getts ett bemyndigande att meddela de föreskrifter som behövs för verkställigheten eller tillämpningen av förordningen (se också avsnitt 2.2.6). Några närmare bestämmelser om vad kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur ska innehålla kommer alltså inte att meddelas av någon myndighet. Som ett stöd i ett arbete med att fastställa och dokumentera kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur redovisas därför i det följande vad som närmare bör framgå av kriterierna.

4.2.3 Närmare om kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur

Det övergripande syftet med förordningen

Det övergripande syftet med förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur bör vara vägledande vid utformningen av kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur, nämligen att öka tillgängligheten till och användandet av forskningsinfrastruktur för olika externa användare, såsom användare från företag, organisationer och andra myndigheter (se också avsnitt 2.1).

Vad bör framgå av kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur?

Som har framgått avses med kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur de villkor som ett statligt lärosäte tillämpar när forskningsinfrastruktur tillgängliggörs för externa användare. Med detta som utgångspunkt och det ovan redovisade syftet bör det av kriterierna – som ska vara transparenta och bygga på sakliga och objektiva grunder – framgå följande.

- Vilken forskningsinfrastruktur som är tillgänglig för externa användare,
- vad som gäller för att få använda forskningsinfrastrukturen,
- vad som gäller vid begränsad tillgång och hur prioritering bör ske,
- vilken avgift som tas ut för den externa användningen av forskningsinfrastrukturen eller vilka principer som gäller för att bestämma avgiftens storlek för den externa användningen, och
- hur en extern användare ska gå till väga för att få tillgång till forskningsinfrastrukturen.

Vad som närmare bör framgå av kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur behandlas nedan med angivande av vissa utgångspunkter.

Inga avgifter för sådan forskningsdata som ska tillgängliggöras avgiftsfritt

Enligt 4 kap. 3 § lagen om den offentliga sektorns tillgängliggörande av data ska forskningsdata tillgängliggöras avgiftsfritt. En upplysningsbestämmelse om detta finns i 2 § förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur och har redovisats i avsnitt 2.2.2. Vid fastställande av kriterier bör det också finnas en upplysning om detta.

Vad som avses med forskningsdata enligt lagen om den offentliga sektorns tillgängliggörande av data anges i 1 kap. 4 § nämnda lag och har redovisats i avsnitt 2.2.2.

Forskningsinfrastruktur

Vilken definition av forskningsinfrastruktur som gäller vid tillämpningen av förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur framgår av 1 § förordningen och har redovisats i avsnitt 2.2.1.

Externa användare

Kriterierna tar sikte på tillgänglighet till forskningsinfrastruktur för externa användare, dvs. användare som inte hör till det lärosäte som tar ut avgifterna och avser inte användare internt inom ett lärosäte. Att förordningen gäller uttag av avgifter för att tillhandahålla forskningsinfrastruktur för externa användare framgår av 2 § förordningen och har redovisats i avsnitt 2.2.2.

Kriterierna ska vara fastställda och dokumenterade

Av 2 § förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur framgår att kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur ska vara såväl fastställda som dokumenterade, se avsnitt 2.2.2. Vad detta närmare innebär behandlas nedan.

Vilka forskningsinfrastrukturer bör omfattas av kriterier?

För forskningsinfrastrukturer som regelmässigt eller på kontinuerlig basis tillhandahålls av ett lärosäte för externa användare bör enligt vad som har redovisats i avsnitt 3.3 uttag av avgifter ske med stöd av förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur. Det förutsätter att kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur har fastställts och dokumenterats av ett lärosäte och att övriga förutsättningar i förordningen är uppfyllda.

När förutsättningarna i förordningen är uppfyllda innebär det att uttag av avgifter för att tillhandahålla forskningsinfrastruktur för externa användare bör ske med stöd av förordningen.

Lärosätena bör alltså initialt se till att kriterier för tillgänglighet till de forskningsinfrastrukturer som ett lärosäte regelmässigt eller kontinuerligt tillhandahåller externa användare fastställs och dokumenteras.

Nyttjandegraden för en forskningsinfrastruktur kan dock förändras över tid. I enlighet med vad ESV anför i sin rapport är det därför lämpligt att löpande utvärdera omfattningen av tillgängliggörandet och behovet av att tillämpa det särskilda bemyndigandet om uttag av avgifter enligt förordningen.⁴⁵

Det kan också finnas anledning att pröva om en forskningsinfrastruktur som i dag inte tillhandahålls för externa användare eller som enbart tillhandahålls vid enstaka tillfällen för externa användare bör tillhandahållas för externa användare på kontinuerlig basis. Därigenom kan användningsgraden också öka som ligger i linje med det övergripande syftet med förordningen. Ett lärosäte behöver då fastställa och dokumentera kriterier för tillgängligheten till forskningsinfrastrukturen.

Angivande av den forskningsinfrastruktur som är tillgänglig för externa användare

Av kriterierna måste det förstås framgå vilken forskningsinfrastruktur som är tillgänglig för externa användare och som ett lärosäte avser att ta ut avgifter för med stöd av förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur. På så sätt tydliggörs också vilken forskningsinfrastruktur som ett lärosäte är ansvarig eller värd för, t.ex. vid distribuerad forskningsinfrastruktur, se också avsnitt 2.2.2.

⁴⁵ ESV 2020:13 s. 53.

Vad som gäller för att få använda forskningsinfrastruktur och prioritering vid begränsad tillgång

I kriterierna bör det anges vad som gäller för att få använda forskningsinfrastruktur som tillhandahålls av ett lärosäte och vad som gäller om flera användare efterfrågar användning av forskningsinfrastrukturen än vad det finns kapacitet för.

Tillgång till forskningsinfrastruktur kan exempelvis bygga på att ansökningar ska göras i öppna utlysningar och att rankning sker efter vetenskaplig excellens eller kvalitet. Det kan också ställas krav på publicering i öppna vetenskapliga tidskrifter. Vidare kan det krävas att en användare deltar i utbildning för att få använda forskningsinfrastruktur eller att personal med expertis bistår när experiment utförs vid användning av forskningsinfrastruktur. Detta är också omständigheter som kan påverka storleken på de avgifter som tas ut.

Om flera användare efterfrågar användning av forskningsinfrastruktur än vad det finns kapacitet för, kan en prioritering av användare behöva göras. I detta ligger också att prioritering kan ske i fråga om syftet med användningen. Exempelvis kan vetenskaplig forskning med en bedömning av forskningens kvalitet prioriteras före användning med annat syfte. En bedömning av genomförbarhet av ett nyttjande eller en användning kan även vara aktuellt.

Vilka externa användare som ska komma i fråga för ett tillhandahållande av forskningsinfrastruktur kan också bygga på ett enkelt kösystem.

Även om kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur tar sikte på externa användare kan det också vara aktuellt att ange att interna användare prioriteras före externa användare. Det kan också vara så att prioritering bör ske av forskare från andra lärosäten, såväl statliga som enskilda utbildningsanordnare, och andra forskningsutövare eller forskningsinstitut före andra externa användare. Kriterierna måste dock bygga på objektiva grunder och vara transparenta.

Här måste det också tas i beaktande att tillgänglighet till forskningsinfrastruktur kan vara författningsreglerad. I 1 § andra stycket förordningen (1994:946) om den nationella forskningsanläggningen i elektronacceleratorlaboratoriet (MAX IV-laboratoriet) i Lund anges att laboratoriet ska vara tillgängligt för forskare från universitet, högskolor och övriga forskningsinstitutioner i Sverige. Även forskare från andra länder ska enligt paragrafens andra stycke kunna bedriva forskning vid laboratoriet. Vidare anges i 2 § förordningen (2013:118) om Nationellt centrum för livsvetenskaplig forskning att centrumet (SciLifeLab) ska vara tillgängligt för forskare från universitet och högskolor samt andra forskningsutövare.

Även om definitionen av forskningsinfrastruktur i kommissionens förordning inte gör någon åtskillnad mellan det som kan benämnas som internationell, nationell eller lokal forskningsinfrastruktur, se avsnitt 2.2.1, kan de kriterier som Vetenskapsrådet tillämpar för att förtydliga och avgränsa nationella och internationella forskningsinfrastrukturer som finansieras via Rådet för forskningens infrastrukturer också behöva beaktas när kriterier fastställs för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur.⁴⁶ Vetenskapsrådets kriterier avser bland annat att såväl nationell som internationell forskningsinfrastruktur ska vara öppet tillgänglig främst för forskare men även för näringsliv, offentlig sektor och andra relevanta aktörer. Vid begränsad tillgång ska prioritering i huvudsak ske på basis av vetenskaplig excellens. Hänsyn kan också behöva tas till sådana kriterier som ett lärosäte självt har fastställt för bland annat vad som kan anses utgöra forskningsinfrastrukturer vid lärosätet där även tillgänglighetskriterier kan ingå.

Det bör här också på nytt anges att kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur inte tar sikte på närmare användarvillkor, såsom immateriella rättigheter eller s.k. IP (intellectual property),

⁴⁶ Se Vad är forskningsinfrastruktur? – Vetenskapsrådet
<https://www.vr.se/uppdrag/forskningsinfrastruktur/vad-ar-forskningsinfrastruktur.html>

ansvarsfrågor, försäkringsfrågor, frågor om säkerhet och dylikt. Kriterierna tar inte heller sikte på olika tillstånd eller liknande från myndigheter, t.ex. etikgodkännande enligt lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor. Kriterierna avser inte heller olika villkor som en bidragsgivare kan ha ställt upp för en extern användare, se också avsnitt 2.2.2 och 4.2.1.

Det är dock möjligt och kan också vara lämpligt att i kriterierna hänvisa till information om närmare användarvillkor som kan finnas publicerat på ett lärosätes hemsida.

Angivande av avgifters storlek eller vilka principer som gäller för att bestämma avgifters storlek

Av kriterierna bör det framgå vilken avgift som tas ut för att tillhandahålla en forskningsinfrastruktur för externa användare eller vilka principer som gäller för att bestämma avgiftens storlek för ett sådant tillhandahållande och som kan variera beroende på användningen. Enligt vad som tidigare har redovisats följer det också av ESV:s rapport att kriterierna ska leda till transparens avseende hur prissättningen kan variera beroende på användning.⁴⁷

Som framgår av 3 § förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur och som har redovisats i avsnitt 2.2.3 får universitet och högskolor besluta om avgifters storlek. Av paragrafen framgår också att avgifternas storlek ska bestämmas så att de täcker upp till verksamhetens kostnader, dvs. upp till full kostnadstäckning. Upp till full kostnadstäckning innebär att avgifterna till en obestämd del ska täcka kostnaderna för verksamheten och utgör ett obestämt ekonomiskt mål. Det obestämda ekonomiska målet upp till full kostnadstäckning gör det möjligt att bestämma avgifternas storlek så att syftet med verksamheten inte motverkas eller hämmar användningsgraden av forskningsinfrastrukturen. I detta ligger också att det finns möjlighet att i vissa fall avstå från att ta ut avgifter men får inte innebära att konkurrensen på marknaden snedvrids.

Vilka kostnader som kan ingå när avgifters storlek bestäms regleras inte utan kan variera beroende på hur t.ex. forskningsinfrastrukturen är finansierad, driftskostnaderna för forskningsinfrastrukturen och vad som ingår i ett tillhandahållande av forskningsinfrastrukturen som kan variera beroende på användningen eller vad som ingår i tillhandahållandet, t.ex. personal och kringutrustning som det också kan ställas krav på för att komma i fråga för ett tillhandahållande. Avgifternas storlek kan också variera med beaktande av användarkategori där olika avgifter kan tas ut för användning av t.ex. forskare från universitet och högskolor samt forskningsinstitut eller andra forskningsutövare respektive för andra användare. Dessutom kan avgifternas storlek eller att forskningsinfrastruktur tillhandahålls avgiftsfritt vara beroende av t.ex. krav på publicering i öppna vetenskapliga tidskrifter.

Vidare gäller enligt 3 § förordningen att om det är nödvändigt för att undvika att konkurrensen på marknaden snedvrids, ska avgifternas storlek bestämmas utifrån marknadsmässiga grunder. Det innebär att statsstöds- och konkurrensregler måste beaktas när avgifternas storlek bestäms, se också avsnitt 2.2.3.

För avgifter som tas ut för sådana varor och tjänster som avses i 4 § första stycket 1–9 avgiftsförordningen gäller också att myndigheten själv får upp till full kostnadstäckning besluta om storleken på avgifterna, dock inte om regeringen har föreskrivit något annat, se också avsnitt 3.1.⁴⁸

För uttag av avgifter för forskningsinfrastruktur som har skett eller sker med stöd av 4 § första stycket 1–9 avgiftsförordningen gäller alltså samma obestämda ekonomiska mål, dvs. upp till full kostnadstäckning, som enligt förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur. Vid uttag av avgifter med stöd av avgiftsförordningen måste också statsstöds- och konkurrensregler beaktas, se också avsnitt 3.2.

⁴⁷ ESV 202:13 s. 42.

⁴⁸ För tjänsteexport som anges i 4 § första stycket 10 avgiftsförordningen gäller det bestämda ekonomiska målet full kostnadstäckning om inte regeringen har föreskrivit något annat.

Någon ny reglering om hur avgifternas storlek ska bestämmas har alltså inte införts med anledning av förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur.

Avgiftsförordningen innehåller också bestämmelser om samrådsskyldighet med ESV när det gäller uttag av avgifter (7 §). Detta gäller även vid t.ex. uttag av avgifter enligt förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur. En myndighet ska vart tredje år samråda med ESV om de avgifter som myndigheten tar ut. Samråd ska även genomföras om myndigheten avser att väsentligt förändra en avgift eller ta ut en ny avgift. Om det finns särskilda skäl, får ESV medge undantag från samrådsskyldigheten, se vidare avsnitt 3.1.

Närmare om frågor om avgifters storlek eller prissättning, inklusive prissättning utifrån marknadsmässiga grunder, och hur avgifterna kan variera med beaktande av olika omständigheter behandlas inte i denna vägledning. Detta kommer att redovisas särskilt av den arbetsgrupp inom SESAM som arbetar med frågor om avgifters storlek eller prissättning.

Hur en extern användare ska gå till väga för att få tillgång till forskningsinfrastruktur

Av kriterierna bör det framgå hur en extern användare ska gå till väga för att få tillgång till viss forskningsinfrastruktur. Det kan t.ex. avse vem eller vilken funktion som bör kontaktas vid ett lärosäte för att komma i fråga för användning samt hänvisning till information om hur en ansökan eller en intresseanmälan om användning bör utformas när krav om det ställs eller hur tid bokas för användning.

Hur bör kriterierna fastställas och dokumenteras?

Enligt vad som har framgått ska kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur vara fastställda och dokumenterade. Det måste anses innebära att kriterier ska fastställas genom ett skriftligt beslut och därigenom blir de också dokumenterade, se också avsnitt 2.2.2. Utöver att rektor (och styrelsen för ett lärosäte) kan fatta ett beslut om kriterier är det varje lärosätes delegationsordning som avgör om även andra vid lärosätet får fatta sådana beslut.

De kriterier som ska vara fastställda och dokumenterade tar sikte på varje forskningsinfrastruktur som det särskilda bemyndigandet om uttag av avgifter av forskningsinfrastruktur avses vara tillämpligt på.

Det är dock inget som hindrar att i ett beslut om fastställande av kriterier ange samtliga forskningsinfrastrukturer som finns vid ett lärosäte eller som ett lärosäte är värd för och som det särskilda bemyndigandet om uttag av avgifter för forskningsinfrastruktur avses vara tillämpligt på. Genom ett sådant beslut skapas en samlad förteckning över de forskningsinfrastrukturer som är tillgängliga för externa användare vid ett lärosäte eller som ett lärosäte är värd för och vad som gäller för att få tillgång till dessa. Detta ligger också i linje med vad som följer av ESV:s rapport om att det för tydlighets skull bör vid varje lärosäte finnas ett beslut som innehåller en samlad förteckning över den forskningsinfrastruktur som det särskilda bemyndigandet ska vara tillämpligt på, se också avsnitt 4.2.1.⁴⁹ Det kan också bidra till att det skapas bättre förutsättningar att öka tillgängligheten till och användandet av forskningsinfrastrukturer för olika externa användare.

Det bör också vara möjligt att i ett beslut hänvisa till närmare kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur som fastställs genom ett beslut av den del av ett lärosäte som internt är ansvarig för forskningsinfrastrukturen. Detta eftersom tillgänglighet till forskningsinfrastruktur och uttag av avgifter för att tillhandahålla forskningsinfrastruktur kan vara beroende av en rad omständigheter som endast den del av ett lärosäte som ansvarar för forskningsinfrastrukturen kan överblicka och ha kunskaper om. Med en sådan ordning skapas också en större flexibilitet vid behov av ändring av vissa kriterier som har fastställts av den del av lärosätet som är ansvarig för forskningsinfrastrukturen och

⁴⁹ ESV 2020:13 s. 52.

som kan innefatta nya avgiftsnivåer som bör ses över med en viss regelbundenhet. Det bidrar också till att minska den administrativa bördan på central nivå.

Det är förstås också möjligt att fatta beslut om varje forskningsinfrastruktur eller för de forskningsinfrastrukturer som en organisatorisk del av ett lärosäte ansvarar för. Om ett lärosäte fattar olika beslut om fastställande av kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur för externa användare, bör det i stället vara möjligt att skapa en samlad förteckning över de forskningsinfrastrukturer som är tillgängliga för externa användare med angivande av kriterier för tillgängligheten eller hänvisning till sådana kriterier och som det särskilda bemyndigandet avses vara tillämpligt på utifrån de olika besluten. En sådan förteckning kan då t.ex. publiceras på ett lärosätes hemsida.

Hur ett beslut om fastställande av kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur ska utformas eller vem som fattar beslut om kriterierna eller på vilken nivå beslut fattas inom ett universitet eller en högskola är förstås frågor som varje lärosäte förfogar över.

I enlighet med vad som följer av ESV:s rapport behöver ett lärosäte kommunicera fastställda kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur och avgiftsnivåer med potentiella användare, se också avsnitt 2.2.2 och 4.2.1.⁵⁰ Detta kan exempelvis ske genom att kriterierna återges på respektive lärosätes hemsida och där det förstås är möjligt att lämna ytterligare information och vägledning om tillhandahållanden av forskningsinfrastruktur för externa användare.

4.3 Exempel på kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur

Flera lärosäten har beslutat om interna riktlinjer eller ”regler” för forskningsinfrastrukturer. Det kan avse kriterier för vad som utgör forskningsinfrastruktur vid lärosätet och avse frågor om finansiering, organisation, samverkan, uppföljning och utvärdering av forskningsinfrastrukturerna. Det kan även avse kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastrukturer som är av intresse i detta sammanhang. Nedan lämnas ett exempel på ett sådant internt styrdokument genom angivande av en länk till dokumentet.⁵¹

Regler för forskningsinfrastrukturer vid Göteborgs universitet

https://medarbetarportalen.gu.se/digitalAssets/1696/1696171_180809-regler-fo--r-forsknings-infrastrukturer-vid-go--teborgs-universitet.pdf

Ett annat exempel på tillgänglighetskriterier finns i de styrande dokument som gäller för bland annat stråltid vid MAX IV vid Lunds universitet, se länkar nedan och där man får ”klicka” sig vidare till de olika elektroniska dokumenten.

<https://www.maxiv.lu.se/user-access/>

<https://www.maxiv.lu.se/user-access/practical-information/user-policies/>

<https://www.maxiv.lu.se/industry/>

I det följande redovisas också ett exempel på hur ett beslut om fastställande av kriterier kan utformas.

⁵⁰ ESV 2020:13 s. 54.

⁵¹ I en tidigare version av denna vägledning hänvisades också till Regler för Umeå universitets övergripande forskningsinfrastrukturer. Dessa regler är dock numera föremål för översyn.

Ett exempel på hur ett beslut om fastställande av kriterier kan utformas.

N-universitet/N-högskolan

Protokoll/Beslut

År-månad-dag

Dnr

Handläggare

Kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur

1 bilaga

Beslut

N-universitetet/N-högskolan/ beslutar de kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastruktur som framgår av *bilagan*.

Bakgrund

Förordningen (2022:1378) om avgifter för forskningsinfrastruktur innehåller bestämmelser om uttag av avgifter för användning av forskningsinfrastruktur som tillhandahålls av universitet och högskolor med staten som huvudman.

Av 2 § samma förordning framgår att enligt 4 kap. 3 § lagen (2022:818) om den offentliga sektorns tillgängliggörande av data ska forskningsdata tillgängliggöras avgiftsfritt. Av paragrafen framgår också att universitet och högskolor i övrigt får ta ut avgifter för att tillhandahålla forskningsinfrastruktur för externa användare om

- forskningsinfrastrukturen står helt eller delvis under lärosätets kontroll,
- det finns av lärosätet fastställda och dokumenterade kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastrukturen, och
- forskningsinfrastrukturen tillhandahålls inom ramen för lärosätets uppgifter.

Skälen för beslutet

För att få ta ut avgifter för att tillhandahålla forskningsinfrastruktur för externa användare med stöd av förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur ställs det enligt 2 § förordningen om avgifter för forskningsinfrastruktur krav på att det finns av lärosätet fastställda och dokumenterade kriterier för tillgänglighet till forskningsinfrastrukturen. Sådana kriterier bör därför fastställas.

Beslutet har fattats av NN vid N-universitetet/N-högskolan/ efter föredragning av NN och i närvaro av NN.

Bilaga

till protokoll XX, nr X

I tabellen nedan anges forskningsinfrastrukturer som finns vid N-universitetet eller N-högskolan eller som lärosätet är värd för och de kriterier för tillgänglighet till respektive forskningsinfrastruktur som gäller för externa användare, dvs. användare som inte hör till lärosätet.

Nedan ges exempel på möjliga kriterier.

I Forskningsinfrastruktur	II Förutsättningar för tillgång till forskningsinfrastruktur	III Rangordning och begränsad tillgång	IV Avgifters storlek eller principer som gäller för att bestämma avgifters storlek¹	V Hänvisning till information om hur man närmare går till väga för användning av forskningsinfrastruktur och om närmare användarvillkor	VI Kontaktuppgifter
N-forskningsinfrastrukturen	i) För öppen tillgång till stråltid krävs en ansökan i öppna utlysningar som granskas av en expertpanel och för att experiment ska tillåtas krävs en vetenskaplig, teknisk och säkerhetsgranskning.	Ansökningar om stråltid rangordnas och prioriteras vid begränsad tillgång av expertpanelen efter vetenskaplig konkurrens eller vetenskaplig höjd.	Inga avgifter tas ut för stråltid. Detta förutsätter att forskningsresultat från experiment ska publiceras i öppna vetenskapliga publikationer.	En användarguide finns publicerad på www... Där finns också närmare information om hur en ansökan om stråltid kan utformas och schemaläggning av	

¹ När det gäller avgifternas storlek kan dock en avgifts storlek komma att bestämmas utifrån marknadsmässiga grunder, om det är nödvändigt för att undvika att konkurrensen på marknaden snedvrids, se 3 § tredje stycket förordningen (2022:1378) om avgifter för forskningsinfrastruktur.

	<p>Det krävs också att forskningsresultat från experiment ska publiceras i öppna vetenskapliga publikationer i enlighet med goda internationella standarder för publicering av forskningsresultat.</p> <p>ii) För proprietär tillgång till stråltid för industrianvändare utan krav på publicering i öppna vetenskapliga publikationer krävs att kontakt tas med industriella kontoret vid N-laboratoriet.</p> <p>För att experiment ska tillåtas krävs en vetenskaplig, teknisk och säkerhetsgranskning.</p>	<p>Tid för användning bokas efter överenskommelse med industrikontoret.</p>	<p>Avgift tas ut med X kronor per timme.</p> <p>Vid bistånd av personal tas därutöver en avgift ut med X kronor per timme.</p>	<p>stråltid efter godkänd ansökan.</p> <p>Även andra närmare användarvillkor anges i användarguiden, såsom krav på ingående av avtal om immateriella rättigheter eller s.k.IP (intellectual property), ansvar, försäkringar, säkerhet och dylikt.</p> <p>En steg för steg guide för industrianvändning finns publicerad på www...</p> <p>När avtal om användning har ingåtts schemaläggs stråltid av industrikontoret.</p> <p>I steg för steg guiden finns också information om närmare användarvillkor, såsom krav på ingående av avtal om frågor som rör immateriella rättigheter eller s.k.IP (intellectual property), ansvar, försäkringar, säkerhet och dylikt.</p>	
--	---	---	--	--	--

				Åtkomsten omfattas av sekretessavtal och resultaten tillhör användaren utan krav på publicering.	
N-forsknings- infrastrukturen	För tillgång till forskningsinfrastrukturen krävs en intresseanmälan.	Tillgången till forskningsinfrastrukturen bygger på ett kösystem som innebär att den användare som först har ställt sig i kö går före den som senare ställt sig i kö. Vid begränsad tillgång prioriteras dock forskare från universitet och högskolor samt andra forskningsutövare/ institut.	Avgifternas storlek beslutas av och är beroende av användarkategori /och syftet med användningen/. Avgifternas storlek och principer för avgiftssättningen finns publicerat på www...	Ett formulär för intresseanmälningar och hur bokning av tid för användning görs finns publicerat på www... Även andra närmare användarvillkor anges där, såsom krav på ingående av avtal om immateriella rättigheter eller s.k.IP (intellectual property), ansvar, försäkringar, säkerhet och dylikt.	
N -forsknings- infrastrukturen	För tillgång till forskningsinfrastrukturen krävs en ansökan som bedöms av en bedömargrupp.	Ansökningar rangordnas och prioriteras vid begränsad tillgång av bedömargruppen utifrån vetenskaplig excellens/vetenskaplig kvalitet/.	Avgifternas storlek beslutas av.....och är beroende av användarkategori /och syftet med användningen/. Avgifternas storlek och principer för avgiftssättningen finns publicerat på www...	Närmare information om vad en ansökan om användning ska innehålla och hur bokning av tid efter en godkänd ansökan görs finns publicerat på www... Även andra närmare användarvillkor anges där, såsom krav på ingående av avtal som	

				reglerar frågor om immateriella rättigheter eller s.k.IP (intellectual property), ansvar, försäkringar, säkerhet och dylikt.	
--	--	--	--	--	--